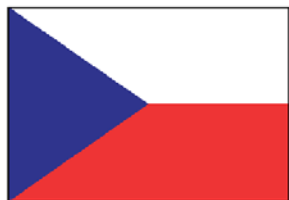

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky

K historii česko-lotyšských diplomatických vztahů

dokument vydaný k 80 letům vzájemných vztahů a k 10. výročí jejich znovuoobnovení

**Velvyslanectví České republiky v Rize
2001**

OBSAH

ÚVODNÍ SLOVO MÍSTOPŘEDSEDY VLÁDY A MINISTRA ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY JANA KAVANA	1
I. ČESKOSLOVENSKO A LOTYŠSKO: NÁSTIN HISTORIE VZÁJEMNÝCH DIPLOMATICKÝCH A POLITICKÝCH VZTAHŮ (JINDŘICH DEJMEK)	3
II. OBNOVA A UPEVNĚNÍ VZÁJEMNÝCH DIPLOMATICKÝCH VZTAHŮ	21
PŘÍLOHA	
1. VYBRANÉ DOKUMENTY Z LET 1920-1938 (JINDŘICH DEJMEK)	27
2. ADRESY DIPLOMATICKÝCH ZASTOUPENÍ ČSR A ČR V LOTYŠSKU	43
3. DIPLOMATIČTÍ ZÁSTUPCI ČSR V LOTYŠSKU	44
4. VÝVOJ ZASTOUPENÍ ČSFR A ČR V LOTYŠSKU V 90. LETECH	45
5. SMLUVNÍ VZTAHY MEZI ČESKOU REPUBLIKOU A LOTYŠSKEM	46
6. ČESKO-LOTYŠSKÉ HOSPODÁŘSKÉ VZTAHY	48

Úvodní slovo

V letošním roce si připomínáme dvě významná výročí – 80. výročí navázání vzájemných diplomatických vztahů mezi našimi státy a 10. výročí jejich opětného obnovení.

V období mezi dvěma světovými válkami bylo Československo významným politickým a hospodářským partnerem Lotyšska. Čile se rozvíjely československo-lotyšské hospodářské vztahy. Oba státy silně vnímaly ohrožení své znovunabyté nezávislosti a vyslovovaly se pro myšlenku kolektivní bezpečnosti. Meziválečný vývoj však byl násilně přerušeno na dlouhá desetiletí tragickými událostmi, které vedly k nastolení totalitních režimů v obou našich státech. Zápas za svobodu však pokračoval. Zvláště připomínám, že Lotyšsko s velkými sympatiemi prožívalo události pražského jara v roce 1968.

Rozpad komunistického systému v Evropě otevřel cestu k obnovení nezávislosti Lotyšska a k nastolení demokratického systému v obou našich státech. Otevřela se nám cesta do Evropy a do euroatlantického bezpečnostního systému – Organizace Severoatlantické smlouvy. Česká republika se stala členem NATO v roce 1999, Lotyšsko o vstup do NATO usiluje a Česká republika ho v jeho úsilí podporuje. Oba naše státy jednájí v současné době o přistoupení k Evropské unii. Zájmy obou našich států se shodují v základních otázkách – vytvořit z Evropy kontinent míru, bezpečnosti a prosperity a začlenit se do struktur, které jsou garanty takového vývoje.

Bohaté a stále se rozvíjející vztahy mezi Českou republikou a Lotyšskou republikou odrážejí dynamický vývoj našich států. Je potěšitelné, že se nám společně daří navazovat na tradice v oblasti politické, hospodářské i kulturní a využívat nový prostor k všestranné vzájemné spolupráci. Slouží k tomu i široký smluvní rámec, který se nám podařilo založit a který chceme dále rozvíjet. Vytváříme tím partnerství, které bude naším společným příspěvkem k sjednocující se Evropě a euroatlantické spolupráci.

Jan Kavan

místopředseda vlády a ministr zahraničních věcí České republiky

I. Československo a Lotyšsko:

nástin historie vzájemných diplomatických a politických vztahů

*Jindřich Dejmek*¹

Československo a Lotyšsko se zrodily - formálně dokonce v rozmezí pouhých tří týdnů² - na podzim roku 1918 jako součást revolučního procesu, který otrásl celou dosavadní politickou (i sociální) strukturou střední a východní Evropy. V obou případech zrod samostatného státu znamenal ještě nedlouho předtím nepředstavitelné završení národně-emancipačního procesu zahájeného dávno v XIX. století, proces konečného dotvoření moderní státnosti jak z hlediska faktického, tak z hlediska mezinárodně-právního se pak protáhl na řadu měsíců po formální deklaraci nezávislosti. Lze-li v případě ČSR za toto dotvoření považovat podpis mírové smlouvy s Maďarskem 4. června 1920, definitivně ztvrdující příslušnost Slovenska k republice a také jeho jižní hranice, pak v případě Lotyšska je možno za obdobný okamžik považovat 18. srpen téhož roku. Tehdy totiž byla v Rize podepsána mírová smlouva lotyšsko-sovětská, kterou Moskva uznala nezávislost Lotyšska, jeho územní rozsah a přijala některé závazky ekonomické a kulturní. Komplikovaná cesta k samostatnosti ovšem poznamenala - samozřejmě vedle řady dalších okolností - i navázání vzájemných styků mezi oběma nově se zrodivšími státy.

Nutno připomenout, že kontakty mezi Čechy (i Slováky) a Lotyši se značně rozvinuly - odmyslíme-li ovšem spíše sporadické vztahy v XIX. století - již v letech jejich zápasu za první světové války. V momentu počátku rozpadu Ruska po bolševické revoluci, kdy pokračovalo formování některých národních vojsk z národů někdejšího romanovského impéria, sehrála při výstavbě lotyšských útvarů značnou roli jejich spolupráce s československými legiemi. Na podzim 1918 došlo též k užší kooperaci mezi Odbočkou Československé národní rady na Rusi a Lotyšskou národní radou na Sibiři, přičemž zástup-

¹ PhDr. Jindřich Dejmek, Dr. – vědecký pracovník Historického ústavu Akademie věd ČR

² Československý stát byl vyhlášen v Praze 28. října 1918, lotyšský stát pak v Rize 18. listopadu téhož roku.

ci Odbočky Čs. národní rady za zavázaly jak k podpoře organizace lotyšského vojska, tak k podpoře politických cílů Lotyšů na mírové konferenci. Někde, např. v Omsku, pak čs. zástupci skutečně aktivně podporovali zástupce Lotyšů, a to nejen proti bolševikům, ale též proti silám admirála Alexandra Kolčaka, usilujícího o restituování předrevolučního centralizovaného Ruska, v němž samozřejmě nebylo pro program nezávislosti (ba ani autonomie) menších neruských národů místa.³

Cesta k přímým vztahům obou států nebyla nicméně jednoduchá a nikterak přímočará. Zájmy Československa v Pobaltí byly v prvních měsících po skončení války zastupovány dánským konzulátem v Rize, což navazovalo na formální závazek Dánska hájit zájmy Rakousko-Uherska na teritoriu Ruska hned po roce 1914. Baltické státy - poprvé již počátkem roku 1919 Litva - pak sice projevíly zájem navázat s Prahou styky přímé, stanovisko československé politické reprezentace bylo ale zpočátku z mnoha důvodů velmi zdrženlivé. Jestliže např. lotyšský diplomatický zástupce v Polsku projevil v květnu 1920 zájem o čs. uznání Lotyšska *de facto* a následné navázání formálních vztahů, stalo se tak v době, kdy žádná z vítězných velmocí lotyšskou vládu formálně neuznávala, a *de facto* ji uznala jen Velká Británie, Polsko a některé menší státy, k nimž do konce roku přibyla Francie a samozřejmě - po zmiňované smlouvě z 18. VIII. 1920 - také sovětské Rusko. Zdrženlivost západních demokracií v otázce baltických států, která - zvláště v případě Francie - přímo souvisela s jejich postojem k otázce Ruska, samozřejmě nezůstala bez vlivu na postoj Prahy. Prezident Masaryk i ministr zahraničních věcí Edvard Beneš měli o budoucím ruském vývoji vlastní představy, které se dotýkaly rovněž názorů na baltické státy včetně Lotyšska. Beneš se domníval, že bolševický režim se buď sám zhroutl, nebo bude - především pod vlivem obtíží hospodářských a tedy nutné pomoci ze strany Západu - přinucen se demokratizovat. Praha proto chtěla zůstat „neutrální k vnitřním problémům ruským a v dohodě s našimi spojenci ... navazovat styky s hospodářskými faktory jednotlivých částí Ruska...“⁴. K realizaci tohoto cíle bylo pak v průběhu roku 1920 připraveno zřízení několika konzulátů především na „okrajových“ územích někdejšího ruského impéria, tedy v Pobaltí, ale též v Gruzii a na Dálném Východě. Jako první zahájil počátkem června 1921 činnost právě československý konzulát v lotyšské Rize, když čs. vláda již 26. dubna uznala

³ Čs. politickým zástupcem v Omsku byl tehdy mjr. Josef Košek, který se měl stát o tři roky později prvním čs. konzulem v lotyšské metropoli Rize, což samozřejmě významně usnadnilo jeho pozdější konzulární a diplomatickou misi.

⁴ Cit. z Benešova parlamentního exposé z 31. I. 1920, E. BENEŠ, *Problémy nové Evropy a zahraniční politika Československa*. Praha 1924, s. 52.

Lotyšsko (stejně jako Estonsko) *de facto*.⁵ Za správce úřadu byl přitom vybrán Josef Košek, někdejší major čs. legií v Rusku (a neformální politický zástupce v Omsku), který se nejen aktivně podílel na výstavbě zmiňovaných lotyšských vojsk, ale podporoval Lotyše proti Kolčakovi i politicky. Nepochybně tato minulost prvního tituláře ČSR v východobaltické republice výrazně napomohla v počátečním budování vztahů mezi oběma mladými státy.

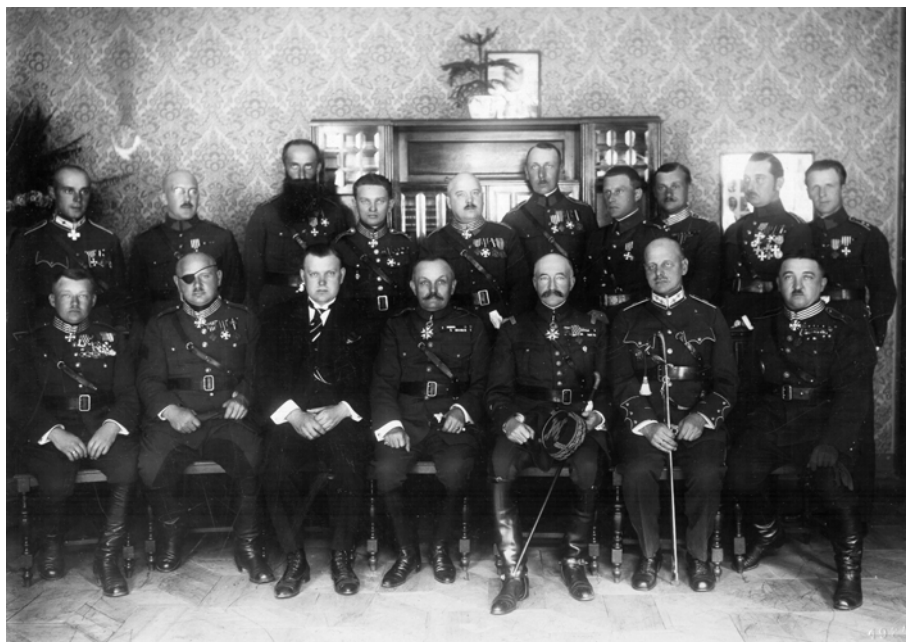
Obr. 1 maj. Josef Košek, r. 1921

Košek, který přijel do Rigy již v polovině dubna 1921, se setkal až s překvapivě vřelým přijetím. 21. IV. byl poprvé přijat ministrem zahraničních věcí Ziegfriedem A. Meierovicsem, zakladatelem lotyšské diplomacie (a brzy, od června téhož roku též ministerským předsedou), který zdůraznil svůj obdiv jak pro Masaryka (kterého osobně poznal za světové války v Londýně), tak pro E. Beneše, v jehož „tvůrčí politice“ viděl prý - jak ještě mnohokrát opakoval - „cestu k následování“. Jak ale Košek především zdůraznil, Meierovics „přeje si velmi těsných styků pro oba státy, ČSR a Lotyšsko, na poli hospodářském neboť dobré styky hospodářské jsou zárukou shodných směrnic politických. Lotyšsko jako malý stát nesmí býti hospodářsky úplně svázáno se svým sousedem bezprostředním, nemá-li politicky podlehnouti jeho vůli a hledá proto hospodářské svazky v zemích druhých, hlavně těch, kde se vládne v demokratickém duchu...“⁶ To byl ostatně důvod, proč prakticky současně Lotyšsko zřídilo vlastní konzulát v Praze, jehož správcem byl jmenován Vil-

⁵ Čs. konzul J. Košek obdržel formální exequatur od lotyšské vlády 8. VI. 1921, téhož dne byl pak uveden i k tehdejšímu nejvyššímu představiteli státu, předsedovi národního shromáždění J. Čakstemu.

⁶ Archiv ministerstva zahraničních věcí, Praha, (dále jen AMZV), Politické zprávy Riga 1921, Košek do Prahy 26. dubna. Srov. zde příl. č. 1.

helm Schreiner. O pár týdnů později, v souvislosti s Koškovou návštěvou u předsedy národního shromáždění (a v letech 1922-1927 prvního prezidenta republiky) Janise Čaksteho, byla sondována i možnost navázání spolupráce vojenské.⁷

Obr. 2 skupina čs. důstojníků vyznamenaná lotyšským řádem Lāčplēsīse, r. 1924

Zřízení konzulárních úřadů byla sice položena platforma k vzájemným vztahům, neznamenalo to ale ještě navázání řádných diplomatických styků z hlediska mezinárodněprávního. Architekti československé zahraniční politiky ani nyní nevěřili, že je geopolitické uspořádání na východě Evropy - jehož nejvýraznějším elementem byl Říšský mír mezi Polskem a sovětským Ruskem z března 1921 - trvalé. Krom toho byli pod soustavným tlakem české rusofilské pravice, odmítající jakékoliv kroky, jež by znamenaly ztvrzení "dělení" někdejšího východního impéria. Proto bylo formální uznání samostatnosti baltických republik dále odkládáno, ačkoliv západní velmoci učinily tento krok již v lednu 1921. Jak daleko opatrnost ve vztahu k uspořádání této části Evropy ze strany Prahy šla, nejlépe demonstroval postoj čs. diplomacie k přijetí všech tří baltických států do Společnosti národů v září 1921. Při hlasování se totiž čs. delegát - pařížský vyslanec Š. Osuský - zdržel hlasu, což vyvolalo v Pobaltí krajně nepříznivý dojem. Jak ihned hlásil čs. konzul z Rigy, „stanovisko našich delegátů bylo zde ostře kritizováno a všude bylo vyslovováno podivení nad tím, že

⁷ Tamtéž, Riga 1921, Košek do Prahy 8. června.

Československo, které za svoji samostatnost vděčí uplatnění principu národního sebeurčení, může tento princip popírat, jedná-li se o sebeurčení národa druhého, v daném případě Lotyšů.”⁸ Košek upozorňoval, že baltické státy nepovedou protiruskou politiku a „ani demokratické Rusko příští nedívá se na existenci okrajových států se zlobou a nenávisí...” Současně ale varoval své nadřízené, že další váhání může poškodit státní zájmy ČSR jak z hlediska vztahů přímo k Pobaltí, tak i Rusku samotnému. „Hospodářská obnova centrálního Ruska půjde z okrajů a náš průmysl musí mít na okrajích vybudované pevné báze, z nichž by se dal na delší pochod postupného pronikání do Ruska, nechce-li čekati naivně všech výsledků od podepsání obchodní smlouvy československé se sovětskou vládou... Naše stanovisko politické vůči okrajovým státům hrozí nám značnými hospodářskými škodami...”⁹ Varování čs. konzulátu v Rize s dalšími informacemi (mj. reakcemi politických reprezentací v Tallinnu a Kaunasu) nepochybně přispělo k tomu, že se postoj Prahy rychle změnil. Ještě 29. prosince 1921 pak uznala čs. vláda *de iure* nezávislost Lotyšska i dvou dalších republik na východních březích Baltu. Cesta k řádným stykům byla otevřena.

2.

K základním otázkám, jež musely řešit všechny nově vzniklé menší státy ve střední a východní Evropě, náleželo jednak jejich trvalejší zakotvení v příslušném regionu, jednak jejich mezinárodní zajištění. Je celkem pochopitelné, že jak česko-slovenská, tak lotyšská politická reprezentace přitom hledaly cesty z obtížné geopolitické polohy svých zemí mezi dvěma byt' momentálně mocensky eliminovanými velmocemi - Německem a Ruskem - ve spolupráci s dalšími menšími státy a národy.

Československá diplomacie se pokusila vtisknout alespoň částečně svoji představu o "nové" střední Evropě založením Malé dohody (jež měla mj. značně živý ohlas i v baltických státech), a pak pokusy o trvalejší dohodu s Polskem a Rakouskem příslušnými smlouvami v letech 1920-1921. Politika lotyšská se pochopitelně orientovala především na spolupráci s Estonci (kteří pomohli již v roce 1919 zdolat německou okupaci), ale hledala cestu též k Polákům a Litevcům, tedy k založení jakéhosi Baltického svazu, o němž již za světové války uvažoval např. lotyšský básník a politik Janis Rainis. Projekt širší dohody menších národů na východních březích Baltu, opírající se o mohutnější (navíc sovětské

⁸ Tamtéž, Riga 1921, Košek do Prahy 20. října.

⁹ Tamtéž.

armády nedávno odrazivší) Polsko, se ale brzy zkomplikoval. Mezi Poláky a Litevci totiž kulminoval prakticky nevyřešitelný konflikt o litevskou historickou metropoli Vilnius (ovšem s převážně polským a židovským obyvatelstvem). Litevsko-polský antagonismus pak téměř na celé meziválečné dvacetiletí znemožnil reálnou politickou spolupráci států v této oblasti, a např. právě politika lotyšská byla nucena fakticky volit mezi kooperací s vojensky nepochybně mocnějšími Poláky a sousedními (a o etnické i jazykové stránce jistě bližšími) Litevci. Nepřímo se to dotklo i vztahů mezi Rigou a Prahou.

Jarní měsíce roku 1922, předcházející velké mezinárodní konferenci v Janově, mající řešit problémy spjaté s ruskou "otázkou", poskytly jedinečnou (a na dlouhou dobu poslední) příležitost k užší politické kooperaci řady států v celé oblasti mezi Ruskem a Německem. Pro podobnou spolupráci baltických států, Polska a zemí Malé dohody v čele s Československem se vyslovoval veřejně též právě lotyšský ministerský předseda Z. Meierovics,¹⁰ přičemž se zdálo, že pro ni bude vytvořen i jistý mezinárodně-právní rámec. Lotyšsko totiž (spolu s Estonskem a Finskem) podepsalo s Polskem na konferenci ve Varšavě 17. března 1922 čtyřstrannou politickou smlouvu, čímž se - samozřejmě nepřímo - napojovalo na smluvně fixovanou spolupráci mezi Varšavou a státy Malé dohody včetně Československa.¹¹ Takovou koncepci podporovala i diplomacie polská a francouzská, mnohem opatrněji ale již diplomaté českoslovenští uvědomující si často značně rozdílné zájmy jednotlivých zemí od Finska po Jugoslávii. Ty se konec konců projevíly již přímo na samotné konferenci v Janově, ale i v dalším vývoji.

Klíčové dokumenty, svádějící ČSR a Lotyšsko k užší spolupráci, tedy „varšavská“ baltická dohoda z března 1922, ani politická smlouva mezi Polskem a Československem z listopadu předcházejícího roku, nebyly bohužel ratifikovány a nevstoupily tedy v platnost. Následující vývoj, zvláště stupňující se spolupráce mezi sovětským Ruskem (resp. SSSR) a Německem v důsledku smlouvy v Rapallu pak Lotyšsko - podobně jako jeho sousedy - nutil hledat zajištění především proti potenciálnímu nebezpečí sovětskému, což je vzdalovalo těžišti zahraničně-politického zájmu Prahy. Jestliže se československá diplomacie věnovala především problémům centrální a jihovýchodní části kontinentu, aktivita diplomatů lotyšských směřovala primárně ke spolupráci v oblasti Baltu, jejímž nejviditelnějším výsledkem byly bilaterální smlouvy s Estonskem.¹² Přinejmenším částečně závisela temperatura

¹⁰ Srov. Meierovicsovo vyjádření pro ruský časopis *Segodnja*, cit. ve zprávě čs. konzula J. Koška z 1. března 1922, AMZV, PZ Riga 1922.

¹¹ s Rumunskem podepsalo Polsko vojenskou a politickou konvenci již 3. března 1921; s Československem byla politická smlouva podepsána 6. listopadu téhož roku.

vztahů lotyšsko-československých od rychle chladnoucí atmosféry mezi Prahou a Varšavou.

Nejdůležitější platformou, kde i nadále docházelo k jisté kooperaci mezi šéfy diplomacií obou států, byla nyní Společnost národů, na jejíž půdě mj. lotyšští diplomaté nejednou oceňovali Benešovy zkušenosti a zručnost. Nejvýrazněji se to projevilo na podzim 1924, kdy šéf československé diplomacie sehrál zásadní roli při přípravě tzv. Ženevského protokolu, čili Protokolu o pokojném vyřizování mezinárodních sporů, nabízejícím vedle mechanismu řešení sporných otázek také sankce proti případnému agresorovi. Lotyšsko podobně jako většina menších evropských zemí projekt nadšeně podpořilo, jeden z předních úředníků ministerstva zahraničních věcí v Rize pak Benešův výkon v Ženevě komentoval před čs. konzulem: „Dr. Beneš je nejlepší reklamou pro Váš stát. Byl beze sporu nejlepším pracovníkem v Ženevě... Je prostě úžasné, jak umí pracovat.“¹³ Obdivem nešetřil ani staronový šéf lotyšské diplomacie, Z. A. Meierovics, v tisku ostatně často k Benešovi přirovnávaný.

Osud Evropy ale neřídili ministři menších států. Ženevský protokol nebyl díky odporu britských konzervativců ratifikován. Britská diplomacie nakonec - v dohodě s vládou německou přistoupila k jednání, vytvářející pevný bezpečnostní rámec pouze v západní části kontinentu, který vyústil podpisem dohod v Locarnu v říjnu 1925. Československu se ovšem podařilo - v podobě nového garančního paktu s Francií - zachránit alespoň „nejnutnější“ ze svých záruk, i když o jeho mezinárodním oslabení zvláště v delší časové perspektivě nebylo pochyb. Lotyšsko zůstalo s dalšími baltickými státy zcela v mocenském vakuu mezi Německem a Ruskem, neutěšenost jeho mezinárodní situace pak jakoby chtěla symbolizovat tragická smrt ministra Meierovicse - největšího diplomata Lotyšska meziválečné éry - nedlouho před Locarnem.¹⁴ Pro obě země tento stav naskýtal do budoucna výhled sotva příznivý.

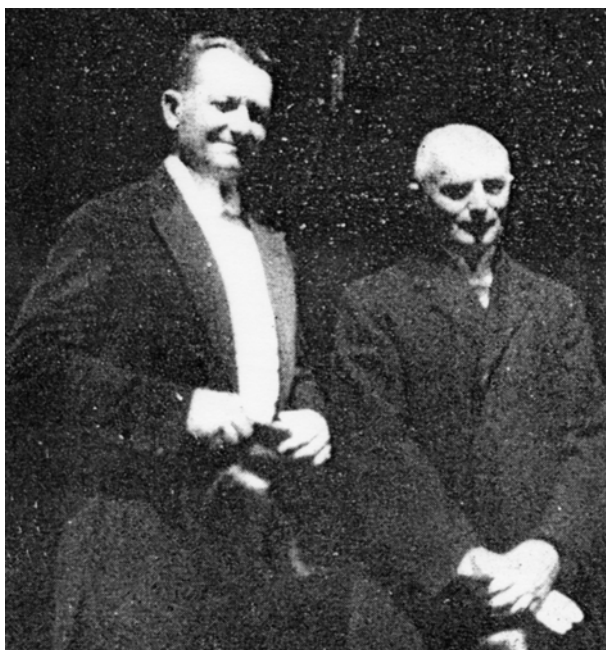
¹² Lotyšsko-estonská politická smlouva byla podepsána 31. října 1923, současně byla podepsána vojenská konvence a dohodnuta příprava (pak ovšem nikdy nerealizované) celní unie mezi oběma státy. Rozbor v českém pohledu viz např. v AMZV, PZ Riga 1923, X. zpráva za měsíc říjen 1923, zvl. s. 5-7. Budiž jen dodáno, že v multilaterální rovině se nakonec podařilo podepsat 17. ledna 1925 smírčí a arbitrážní smlouvu, na níž vedle Lotyšska a Estonska participovaly Finsko a Polsko, dokument ovšem samozřejmě neobsahoval žádné bezpečnostní klauzule.

¹³ AMZV, PZ Riga 1924, Košek do Prahy 15. října.

¹⁴ Stojí za poznamenání, že v červenci 1925, jen několik týdnů před svou smrtí, Z. Meierovics navštívil krátce Československo, kde se mj. znovu setkal s E. Benešem, kterého považoval zvláště v otázkách regionálních integračních snah za svůj vzor. O Praze se tehdy vyjádřil jako „o politickém srdci Evropy“, fascinoval jej i stav českého zemědělství atd. Srov. AMZV, PZ Riga 1925, řádná zpráva č. VII, Košek do Prahy 3. srpna. Srov. zde příl. č. 2.

3.

Počátkem léta roku 1927 došlo v diplomatických vztazích mezi Československem a Lotyšskem k dosud nejzávažnější změně, když pražská vláda rozhodla o zřízení vyslanectví v metropolích baltických států. Ta začala fungovat v červnu téhož roku, formálním titulem v Rize (i Tallinnu) byl však jmenován československý vyslanec v Polsku, toho času jeden z nejbližších mužů E. Beneše Václav Gírsa.

Obr. 3 Václav Gírsa (vpravo) s Josefem Koškem, r. 1927

Zastupitelský úřad tedy následujících osm let - až do července 1935 - fakticky vedl chargé d'affaires e.p., zatímco řádný vyslanec do Lotyšska jen občas - minimálně jednou v roce - zajížděl z Varšavy. J. Košek, který předtím hrál jako konzul v mezistátních vztazích roli značně významnou, byl přitom v létě 1928 přeložen do ústředí, a nahradil jej Čeněk Vrabec, diplomat, který měl jisté zkušenosti především s německým a rakouským, nikoliv ale baltickým prostředím. Ten zastupitelský úřad v Rize vedl až do srpna 1932, kdy jej nahradil Jaroslav Lípa, celkem zkušený diplomat a nadto muž osobně blízký samotnému prezidentovi Masarykovi. Jemu bylo nakonec souzeno, aby se - ovšem již za zcela změněných mezinárodních okolností, ale též poměrů v Lotyšsku samotném - také stal v červenci 1935 prvním řádným československým vyslancem v Lotyšsku.

Došlo-li ve druhé polovině dvacátých let mezi Prahou a Rigou k formální úpravě diplomatických vztahů, došlo postupně i ke kvalitativní intenzifikaci vzájemných kontaktů. V souvislosti s celkovým uklidněním mezinárodní atmosféry (brzy ovšem narušené důsledky hospodářské krize) se nyní zájmy Československa a Lotyšska protínaly především v rovině obecné evropské bezpečnosti. V roce 1928 oba státy podepsaly tzv. Briand-Kellogův pakt, zakazující užití války jako prostředku mezinárodní politiky, zástupci obou zemí také spolupracovali v přípravné odzbrojovací komisi v Ženevě, v evropské konzultativní komisi, vytvořené v důsledku iniciativy francouzského ministerského předsedy Aristide Brianda na podzim roku 1930, atd. Bilaterální politické vztahy se pak vyvíjely nejen bez rušivých událostí, ale vývoj demokracie v Československu v jistém smyslu ovlivňoval též vývoj demokratického Lotyšska. Tehdejší chargé d'affaires Č. Vrabc napsal, že "Československo se teší značným sympatiím a pozorností lotyšského tisku. Denně přináší tisk zprávy o všech pozoruhodnějších událostech v Československu, sleduje se zájmem i československé otázky hospodářské..."¹⁵

V duchu tehdejší pacifistické atmosféry se mezi oběma státy začal ještě na sklonku roku 1928 sjednávat text bilaterální smírčí a arbitrážní dohody, i když se její příprava později protáhla. Posléze byla podepsána tehdejšími ministry zahraničí E. Benešem a Valdemarasem Salniasem v Ženevě 11. září 1933, což znamenalo, že vzájemné vztahy dostaly i formálně právně nový rámec.¹⁶ Už v létě 1930 také lotyšská vláda změnila dosavadní konzulární zastoupení v Praze na řádné vyslanectví, jež vedl - na rozdíl od tehdejší čs. praxe - řádný vyslanec.¹⁷

¹⁵ AMZV, PZ Riga 1928, Vrabc do Prahy 3. října.

¹⁶ Srov. její text AMZV, Archiv státních smluv, 1933. Viz příl. č. 6 k této studii.

¹⁷ Prvním lotyšským vyslancem byl od srpna 1930 Charles Duzmans. v září 1933 se jeho nástupcem stal Martins Nukša, který pak v Praze působil až do německé okupace Československa. K počátkům Duzmansovy mise srov. dok. č. 4 a 5 v příloze.

Obr. 4 Karlis Ducmanis, vv. Lotyšska v ČSR při předání pověřovacích listin prezidentu Masarykovi, r. 1930

Od druhé poloviny dvacátých let se intenzifikovaly nejen vztahy obchodně politické, ale též kulturně-politické a v neposlední řadě osobní styky mezi politickými špičkami, byť nikdy nedosáhly té intenzity, jako např. v případě kontaktů lotyšsko-polských. Už v září 1929 navštívil ČSR soukromně tehdejší předseda parlamentu, socialista Pavel Kalniņš. O necelé dva roky později, v srpnu 1931 se kratší dobu v Praze zdržel (při své cestě do Francie) lotyšský prezident Albert Kviesis.¹⁸ Množily se vzájemné zájezdy zástupců měst, různých korporací, ale též exkurse větších skupin žurnalistů atd. Československý vývoz do Lotyšska, rozvíjející se v duchu aktualizované obchodně-politické smlouvy z října 1922, pak již koncem dvacátých let zaujal šesté místo v celkovém žebříčku tamního importu, ovšem za cenu trvalé aktivní obchodní bilance, což později - zvláště po roce 1931, kdy zemi zasáhly důsledky velké hospodářské krize - přineslo nemalé komplikace.¹⁹

Události počátku třicátých let znovu dokumentovaly, jak často značně vzdálené jsou zájmy jednotlivých států v celé oblasti mezi Německem a Ruskem. Zatímco Československo začalo již na sklonku "výmarské" republiky pociťovat intenzivní německý nápor do

¹⁸ AMZV, PZ Riga 1932, III. periodická zpráva, J. Lída do Prahy 9. října.

¹⁹ V roce 1930, který je možno považovat za poslední před plnými projevy krize, ČSR vyvezla do Lotyšska podle tamních úředních statistik zboží za zhruba 71 miliónů Kč, Lotyšsko do ČSR jen za 5, 6 mil. Za první pololetí následujícího roku dosáhl pak čs. vývoz do Lotyšska hodnoty téměř 30 mil. Kč, vývoz lotyšský do Československa 3, 8 mil. Tento trend pochopitelně vyvolával zvláště od roku 1932 snahu lotyšské vlády po vyrovnání obchodní bilance, tj. v praxi po restringování čs. vývozu.

centrální Evropy, který vyvrcholil pokusem německé diplomacie o prosazení celní unie s Rakouskem (a tedy faktickým anšlusem tohoto jižního souseda republiky, což by bylo mělo pro ČSR fatální následky), pohled z východního břehu Baltu na tyto problémy se samozřejmě lišil. Jak psal právě v souvislosti s německo-rakouským projektem *chargé d'affaires* Č. Vrabec, „návrh ... zajímá lotyšskou vládu podle prohlášení ministerského předsedy K. Ulmanise proto, že jím mohou získati zkušenosti pro provádění celní unie lotyšsko-estonské. o politických důsledcích tohoto návrhu zde uvažováno nebylo. Ministerský předseda K. Ulmanis sám prohlásil, že Lotyšsko nemá na věci přímého zájmu.”²⁰ Lotyšské naopak mnohem více zajímala politika východního souseda, SSSR, proti němuž hledali - po dočasném ochlazení vzájemného poměru - znovu ochranu především v kooperaci s Polskem. Československo sice nemělo se sovětským Ruskem dosud ani řádné diplomatické vztahy, jeho pozice vůči Moskvě byla ale z mnoha důvodů odlišná. A přece to byla právě sovětská politika, od roku 1932 se postupně re-orientující od úzké kooperace s Německem v duchu „Rapalla” na Paříž a její spojence, která vytvořila nový rámec pro možnou užší kooperaci též mezi Prahou a Rigou.²¹ Vnější podnět k tomu byl ovšem jednoznačný - totiž nástup nacistického kancléře Adolfa Hitlera k moci v Německu v lednu 1933, jehož důsledky brzy pocítily prakticky všechny menší státy na východ od říše.

4.

Koncem dubna 1933 šéf československé diplomacie E. Beneš rozebíral tehdejší situaci menších evropských států, kterou výrazně poznamenal jak nacistický *Machtübernahme* v Německu, tak pokus fašistického diktátora B. Mussoliniho o prosazení projektu velmocenského direktoria. Akcentoval proměnu střední a východní Evropy po roce 1918, kterou právem přirovnal k důsledkům Velké francouzské revoluce pro Evropu západní, přičemž vedle pozitivního vývoje, který přinesla Čechům, Polákům, Rumunům, Jihoslovanům a dalším, vzpomněl také na Finsko, Estonsko, Lotyšsko a Litvu, „které přirozeně sledujeme s největší sympatií a přáním plného zdaru ...”²² Tak se poprvé od počátku dvacátých let

²⁰ AMZV, PZ Riga 1931, II. periodická zpráva, Č. Vrabec do Prahy 1. července 1931.

²¹ Je třeba připomenout, že v souvislosti s normalizací vztahů polsko-sovětských (jež byla součástí tohoto procesu) došlo také k podstatnému zlepšení poměru sovětsko-lotyšského. Nejvýraznějším projevem byl podpis sovětsko-lotyšské smlouvy o neútočení 5. II. 1932, později prodloužené. Dodejme jen, že smlouva byla sovětskou stranou roku 1940 samozřejmě zcela ignorována.

²² E. BENEŠ, *Boj o mír a bezpečnost státu. Československá zahraniční politika v projevech...*, Praha 1934, s. 744.

v čs. zahraničně-politických úvahách objevil náznak ideje nutné spolupráce všech menších národů v tomto prostoru, vyvolaný tlakem totalitních diktátorů. Kolektivní obraně se ostatně nebránilo ani menší demokratické Lotyšsko, jehož prezident Albert Kviesis pár měsíců po zmiňovaném Benešovu projevu ocenil roli, jakou československá diplomacie hrála a hraje při prosazování ideje kolektivní bezpečnosti i před čs. vyslancem.²³

Lotyšská vláda se o agresivitu nacistického režimu v Německu přesvědčila poprvé v červnu 1933, kdy Berlín zahájil (byť jen dočasně) blokádu vývozu másla - tedy nejdůležitějšího exportního lotyšského artiklu - do říše. To spolu s rychlou nacifikací baltických Němců i dalšími okolnostmi urychlilo renesanci ideje programu spolupráce menších baltických států. Lotyšsko nejprve - organizačním paktem, doplňujícím smlouvu z roku 1923 - prohloubilo své spojení s Estonskem, a brzy bylo realizováno i rozšíření této aliance o třetí východobaltický stát, Litvu, do podoby tripartitní Baltické dohody. Ta byla nakonec podepsána v Ženevě 12. září 1934, aby především upevnila vzájemnou politickou a diplomatickou spolupráci všech tří zemí, a to nikoliv bez inspirace obdobné tripartitní spolupráce Malé dohody. V té době se ostatně s Lotyšskem i jeho partnery z Baltické dohody počítalo v mnohem velkorysejším bezpečnostním projektu tzv. Východního Locarna (jehož jedním z autorů byl opět československý ministr zahraničních věcí), právě v době přípravy tohoto záměru došlo ale v samotném Lotyšsku k zásadní vnitřní změně, která nutně ovlivnila i jeho politiku zahraniční, a mj. i vztahy k Československu.

Dne 15. května 1934 vyhlásil ministerský předseda Karlis Ulmanis v celé zemi výjimečný stav, přerušil činnost parlamentu, zastavil činnost politických stran a nastolil faktickou osobní diktaturu, opírající se jak o jeho přívržence z vládního Zemědělského svazu, tak o oddíly domobrany, tzv. Aizsargy. Část předáků opozice, mj. předseda parlamentu (jž zmiňovaný) P. Kalniņš, byla uvězněna, přičemž je Ulmanis obvinil z přípravy ozbrojeného převratu, jemuž musel zabránit. Čs. chargé d'affaires J. Lípa ovšem zaujal ve svých zprávách pražskému ministerstvu zahraničí vůči Ulmanisově diktatuře značně kritické stanovisko. Jak psal brzy do Prahy, „je sice pěkné pochvalovati si, že v autoritativním režimu panuje jistota, že právní pojmy jsou stabilizovány a nejsou vydány náhodnému odhlasování parlamentu, handrkování a kšeftaření politických stran, ale nastupovaný bezohlednější a tvrdší systém proti menšinám a přehnané nacionalizování nesvědčí o upřímnosti a spontánnosti

²³ Prezident A. Kviesis Lípovi doslova prohlásil, že události roku 1933 budou mít ten účinek „že nám bude výstrahou a sežene nás /malé státy/ do houfu...“ AMZV, PZ Riga 1934, Lípa do Prahy 2. ledna.

takových metod, k nimž jsou přinucováni i postižení...²⁴ Ulmanisova diktatura se ostatně netěšila velkým sympatiím ani u československé politické veřejnosti a její levé spektrum vynaložilo dokonce snahu, osvobodit vedoucí internované lotyšské socialisty v čele s P. Kalniņšem z vězení, resp. internačního tábora.

Obr. 5 akreditace Jaroslava Lípy u prezidenta Kvičise, r. 1935

Projekt nové bezpečnostní soustavy pro střední a východní Evropu, který měl v sobě zahrnout mj. Československo i Lotyšsko (a jeho soupeřníky v Baltické dohodě), se zrodil z diplomatických jednání mezi Paříží a Moskvou v průběhu jara 1934, přičemž - jak bylo již zmíněno - jeho podobu ovlivnil prostřednictvím Francouzů i E. Beneš. Ve své finální podobě, jak byl předložen francouzskou diplomacií Sovětům, měl tvořit pro celou oblast střední a východní Evropy pendant k Západnímu garančnímu paktu z Locarna, v souvislosti s nímž se pak vžil i jeho název Východní Locarno. Vedle francouzsko-sovětské smlouvy, podle níž měl v střední a východní části kontinentu SSSR převzít zhruba ty závazky, které roku 1925 přijala Velká Británie na západě kontinentu, měl zahrnovat především multilaterální pakt o vzájemné pomoci, jehož signatáři se měly stát Německo, SSSR, Polsko a pak ČSR a tři baltické republiky, případně i Finsko. Odmyslíme-li ale prakticky apriorně negativní vztah německé politiky k tomuto projektu (snadno vysvětlitelný skutečností, že jeho realizace by účinně stavěla hráz nacistické expansi na východ), lišil se i postoj menších států. Zatímco Československo ideu Východního Locarna nejen podporovalo, ale aktivně prosazovalo, z Baltické dohody jej cele přijala jen Litva. V Rize uslyšel tamní čs. titulář J. Lípa od generálního sekretáře ministerstva zahraničních věcí Vilhelma Munterse

²⁴ AMZV, PZ Riga 1934, J. Lípa do Prahy 30. června.

brzy po předložení projektu, že Lotyšsko "vítá ideu Východního paktu právě tak jako každou, která vážně bez postranního účelu a jednostranné prospěšnosti snaží se přispěti k zajištění všeobecného míru a posílení ke klidnému vzájemnému soužití národů."²⁵ Od počátku byla ale za *conditio sine qua non* lotyšské participace stavěna účast Německa na takové soustavě, neboť v opačném případě byla interpretována jako ryze protiněmecký projekt a na něm Ulmanisova vláda zájem neměla. Proti multilaterálnímu projektu se navíc záhy postavila i diplomacie polská a zdrženlivý byl i spojenec Lotyšska, Estonsko, obávající se mnohem více útočnosti sovětské než potenciální agrese německé. Když pak na podzim 1934 Berlín i Varšava projekt Východního Locarna odmítly, byl jeho osud fakticky zpečetěn, ač jednání o něm v středoevropských a východoevropských metropolích zaměstnávala diplomaty ještě další rok. Cesty ČSR a Lotyšska to ovšem nutně opět rozdvojilo - zatímco pražská diplomacie následovala Paříž, a uzavřela nakonec v květnu 1935 bilaterální smlouvu se SSSR, Riga takovým kursem jít nechtěla. Jak se vyjádřil V. Munters, Lotyšsko „největší nebezpečí pro svoji samostatnost vidí v příchodu vojsk německých nebo ruských na své území. Není proto ochotno propustiti v případě konfliktu mezi Německem a SSSR vojsko žádného z těchto velkých států...“²⁶ Postoj Lotyšska se tak výrazně přiblížil názorům diplomacie polské, což bylo následováno i jistou intenzifikací vzájemných vztahů mezi Rigou a Varšavou. V momentu, kdy - od počátku 1934 - byly vztahy polsko-československé značně napjaté, to ovšem znamenalo i určité ochlazení poměru lotyšsko-československého.

Ještě na podzim 1935 Československo a Lotyšsko osvědčily svoji věrnost principům kolektivní bezpečnosti, když delegáti obou zemí hlasovali - shodou okolností pod předsednictvím šéfa čs. diplomacie E. Beneše - pro aplikaci sankcí proti fašistické Itálii, která zaútočila na africkou Etiopii. I díky nejednotnému postoji velmocí západních demokratických velmocí, na jejichž bedrech nutně musela spočívat případná obrana *statu quo* v Evropě především, ale akce skončila bezúspěšně, což ve svých důsledcích ovlivnilo postoj řady menších států k bezpečnostním principům, jak je ztělesňovala Společnost národů a její mechanismy. Další (a fakticky rozhodující) úder kolektivní bezpečnosti, tentokrát v samé Evropě, zasadila faktická nečinnost Západu v březnu 1936, kdy Hitler vyslal vojska do demilitarizovaného Porýní a roztrhal smlouvu z Locarna. Šéf lotyšské diplomacie V. Munters brzy po té prohlásil čs. vyslanci Lípovi, že Společnost národů „zklamala již ve více případech a zejména v posledním východoafrickém konfliktu ... s tímto stavem věcí musí také nyní

²⁵ Tamtéž, J. Lípa do Prahy 14. července 1934.

²⁶ AMZV, PZ Riga 1935. M. Černý do Prahy 7. září.

baltické státy *volens nolens* počítati ...”²⁷ V případě lotyšské politiky to znamenalo - vedle další intenzifikace spolupráce v rámci Baltické dohody - jednak upevňování vztahů s Polskem, jehož politika usilovala o vytvoření bloku menších států mezi Německem a Ruskem, jednak vazeb ke skandinávskému bloku a tedy politice neutrality. Obojí nutně předurčilo i postoj Lotyšska k blížícímu se zápasu Československa se sousedním nacistickým Německem, kulminujícím roku 1938.

Leimotivem lotyšské zahraniční politiky v době československé krize bylo nesporně udržení země (a vlastně celé oblasti) mimo případný válečný konflikt. Od toho se pak odvíjely i aktivity Muntersovy diplomacie. Již v létě 1938 lotyšský ministr zahraničí odmítl eventualitu vojenských sankcí proti útočníkovi, předjímaných Paktem Společnosti národů, v září, v době vrcholu čs. krize, pak za celou Baltickou dohodu vypověděl automatickou aplikaci mezinárodních sankcí vůbec. Nový (a na dlouhou dobu poslední) československý vyslanec v Rize Pavel Baráček-Jacquier mohl sice psát do Prahy, že „lotyšský národ ve své většině jest protiněmecky naladěn”, zatímco „protiruská nálada není namířena ani tak proti ruskému lidu jako proti ruským státním režimům, jak carskému, tak sovětskému.”²⁸ To ostatně dokazovaly i protiněmecké demonstrace v samotné Rize, stejně jako masové projevy sympatií k Československu, jdoucí až k přihlašování se dobrovolníků k vojenské a samaritánské službě do Čech. Oficiální politika Lotyšska ale zůstala (a ostatně musela zůstat) neutrální, byť řada oficiálních osobností projevovala Čechoslovákům diskrétně sympatie.²⁹

²⁷ AMZV, PZ Riga 1936, J. Lípa do Prahy 5. května.

²⁸ AMZV, PZ Riga 1938, P. Baráček do Prahy 21. září.

²⁹ Julius Druva, předseda lotyšské novinářské asociace, čs. vyslanci mj. prozradil, že „kritické zářijové dny pan prezident /K. Ulmanis-JD/ prožíval s Vámi velmi bolestně a projevil po Mnichovu svůj názor, že jde jenom o provizorium, že do dvou let vypukne nová krize a snad i válka...” AMZV, PZ Riga 1938, P. Baráček do Prahy 31. října 1938.

Obr. 6 lotyšský prezident K. Ulmanis přijímá velvyslance na zámku v Jelgavě, vpředu zleva Pavel Baráček – Jacquier, r. 1938

Mnichovská konference čtyř západních šéfů vlád koncem září 1938 i se svým výrokem o dělení Československa vyvolala v Lotyšsku pobouření, současně ovšem i jistou úlevu, že nenastala válka. Řada lotyšských politiků spatřovala v Mnichovu - jak to vyjádřil např. šéf diplomacie Munters - "nejhroznější diplomatickou porážku, kterou kdy Anglie a Francie utrpěly ... Zaplatí ji ztrátou prestiže a vlivu na celém světě."³⁰ I když z toho většina lotyšské reprezentace nevyvodila přímý závěr o nutnosti příklonu k Berlínu (jak ji později obviňovala např. sovětská historiografie), posílila nesporně československá tragédie v Rize i dalších metropolích na periferii Evropy tendence ke snaze, zůstat za každou cenu mimo případný konflikt. Země Baltické dohody se již na své konferenci v Tallinnu v listopadu 1938 dohodly o vyhlášení jednostranné neutrality, což v případě Lotyšska bylo realizováno zákonem z 21. prosince téhož roku. To pak ovlivnilo postoje Rigy k řadě dalších událostí, mj. i okupaci českých zemí německými vojsky a následnému zřízení Protektorátu Čechy a Morava 15. března 1939.

Československý vyslanec v Rize, P. Baráček-Jacquier zpočátku odmítal vyplnit příkazy německých diplomatů a nechtěl svůj úřad vydat. Lotyšské úřady ale po německém zákroku oznámily, že by byly nuceny poskytnout německému vyslanectví právní a policejní

³⁰ Tamtéž, P. Baráček do Prahy 17. září.

pomoc při převzetí čs. vyslanectví, což nakonec přimělo vyslance k rezignaci.³¹ Lotyšská vláda pak (jistě opět především s ohledem na Berlín) uznala *de iure* samostatné Slovensko, čímž *via facti* přiznala likvidaci Československa. Tento krok, ani bilaterální pakt o neútočení s Německem z května 1939 ale nemohl od Lotyšska odvrátit tragédii, která postihla postupně většinu menších evropských států.

Již v důsledku tajné doložky sovětsko-německého paktu z 23. srpna 1939 se Lotyšsko (podobně jako Estonsko) dostalo do tzv. sovětské sféry vlivu. To pak usnadnilo J. V. Stalinovi jeho vlastní expanzivní záměry, jež vyvrcholily úplnou anexí Lotyšska (a jeho proměnou do sovětské republiky) v létě následujícího roku. Ačkoliv západní velmoci, tedy Velká Británie a USA, tento krok oficiálně neuznaly, postupně se - definitivně v Teheránu - se sovětskou anexí smířily. Podobně postupovala i exilová československá vláda v Londýně, nemající samozřejmě možnost jakkoliv osudy Lotyšů ani dalších baltických národů ovlivnit. Přímé mezistátní vztahy tak byly přervány na více než půl století...

5.

Byla-li svobodná existence menších států v Evropě mezi světovými válkami spojitou nádobou, kterou zničily nacistická a komunistická diktatura, podobně spojené se ukázaly i cesty k znovuzískání svobody národů přímo nebo nepřímo ovládaných Moskvou koncem osmdesátých let. Pád komunistického režimu v Československu v listopadu 1989 (a též v dalších satelitních státech východního bloku) byl doprovázen stupňujícím se národně-emancipačním hnutím některých národů tehdejšího SSSR, v první řadě právě obyvatel anektovaných baltických států. V Lotyšsku Nejvyšší sovět 4. května 1990 přijal Deklaraci o obnovení nezávislosti Lotyšska, stanovující přechodné období pro obnovení státní samostatnosti. V souvislosti s pokusem o puč v Moskvě 21.8.1991 Nejvyšší sovět Lotyšska schválil ústavní zákon o státním statutu Lotyšské republiky, ukončil přechodné období stanovené Deklarací a vyhlásil nezávislou Lotyšskou republiku.

Postupná obnova demokratických reprezentací a také suverenity Československa a Lotyšska otevřela bránu i k obnově jejich mezistátních vztahů. Česká a slovenská veřejnost sledovaly zápas baltických států o plnou nezávislost na Moskvě se značným zájmem, už na jaře 1990 proběhlo několik manifestací na podporu jejich samostatnosti, počátkem

³¹ Srov. text příslušné nóty P. Baráčka ministru V. Muntersovi, AMZV, LA-Dův, kart. 129.

následujícího roku pak více než 25.000 občanů podepsalo petici, požadující navázání diplomatických vztahů s Lotyšskem i dvěma dalšími republikami. Československo formálně uznalo nezávislost všech tří baltických států 29. VIII. 1991. O málo později, 9. září pak J. Dienstbier podepsal v Tallinnu protokol se zástupci ministerstev zahraničí tří baltických zemí o obnově řádných diplomatických vztahů.³² Čs. diplomacie při té příležitosti přislíbila podporu Lotyšsku (i druhým dvěma republikám) pro jejich vstup do OSN a evropských struktur. Následovalo otevření zastupitelských úřadů v Rize a Praze,³³ doprovázené postupnou obnovou vztahů obchodních.³⁴ Rozvoj vztahů mezi Prahou a Rigou pokračoval i po rozdělení Česko-Slovenska, a to jak v bilaterální ose, tak v rovině obecnějších cílů.

³² Bylo příznačné, že dokument obsahoval prohlášení, konstatující nulitu jak *mnichovské dohody* z 29. IX. 1938, tak *německo-sovětského paktu* z 23. VIII. 1939 od samého počátku. Lotyšsko bylo zastoupeno náměstkem ministra zahraničí M. Virsisem.

³³ Prvním lotyšským vyslancem v Praze se stal Valdis Krastinš, přehled diplomatického zastoupení ČSFR a ČR uvádí příloha.

³⁴ Ještě v roce 1992 dosáhla hodnota obchodní výměny mezi ČSFR a Lotyšskem jen 9, 5 mil. dolarů, mimochodem nejvíce ze všech tří baltických států. V roce 1995 dosáhla hodnota vzájemného obchodu 24 milionů dolarů, atd. Obchodní vztahy obou států stoupají zvláště od roku 1996, kdy byla uzavřena dohoda o volném obchodu.

II. Obnova a upevňování vzájemných diplomatických vztahů

Po obnově vzájemných diplomatických vztahů oba státy spojoval zahraničně politický zájem o jejich bezpečné ukotvení v NATO a v Evropském společenství. V nových společenských podmínkách bylo nutné nalézt k sobě nové cesty a obnovit či narovnat minulostí deformované kontakty obou zemí. První českou velvyslankyní, avšak rezidentní ve Vilniusu, se stala Jaroslava Jeslínková v r. 1994, v Rize sídlil CDA Václav Dvořáček od r. 1996.

velvyslankyně Jaroslava Jeslínková

Současné vztahy mezi zeměmi charakterizuje dynamika, kontinuita a jejich bezproblémový vývoj.

Diplomatické vztahy začaly rychle nabývat na intenzitě, tradice vzájemných vztahů demokratických zemí meziválečného období, společná zkušenost z totalitních režimů i společné směřování do euroatlantických bezpečnostních struktur a integrace do EU obě země opět sblížily a umožnily nacházet pevný rámec jejich spolupráce.

V letech 1993-1998 se uskutečnila řada vzájemných návštěv na úrovni ministerské (českí ministři zahraničních věcí, průmyslu a obchodu, financí a obrany v Lotyšsku, lotyšský ministr zahraničních věcí v ČR) i parlamentní (3 cesty výborů PS a předsedy Senátu Parlamentu ČR do Lotyšska). Prezidenti obou zemí se v tomto období sešli při dvou příležitostech: G. Ulmanis navštívil Prahu 7. 12. 1994 při návratu ze summitu OBSE v Budapešti, V. Havel pobýval v Lotyšsku ve dnech 14. - 16. 4. 1996 v rámci své cesty po Pobaltí.

V roce 1998 Česká republika povýšila statut svých diplomatických vztahů s Lotyšskem, otevřela v Rize rezidentní velvyslanectví a od září 1998 zahájila svou činnost v Lotyšsku velvyslankyně Jana Bulenová. Od této doby se datuje též významné zintenzivnění vzájemných vztahů.

Přijetí velvyslankyně Jana Bulenové u prezidentky Lotyšské republiky Vairy Viķe-Freibergy

V červnu 1998 navštívil oficiálně Lotyšsko ministr zahraničních věcí J. Šedivý a počátkem října se v Lucemburku uskutečnilo bilaterální setkání ministra zahraničních věcí J. Kavana s jeho lotyšským protějškem V. Birkavsem.

Ve dnech 31.3.-2.4. 1999 oficiálně navštívil Českou republiku lotyšský ministr obrany G. V. Kristovskis.

Ve dnech 10.-12. 5. 1999 se uskutečnila oficiální návštěva lotyšského prezidenta G. Ulmanise doprovázeného ministrem zahraničí V. Birkavsem a ministryní kultury K. Pētersone v ČR. 4. - 8. 10. 1999 jednala v Rize delegace NBÚ v čele s ředitelem T. Kadlecem. v termínu 31.10. - 2.11. 1999 se konala oficiální cesta předsedy vlády M. Zemana s ministry P. Mertlíkem, J. Fenclem a E. Zemanem do Lotyšska spolu s delegací 50 podnikatelů. Důraz byl položen na ekonomickou spolupráci a její posilování. Předseda vlády České republiky M. Zeman a předseda vlády Lotyšské republiky Andris Šķēle podepsali společné prohlášení, které se stalo základem rozvíjení dynamických vzájemných vztahů.

Prohlášení zdůrazňuje:

- spolupráci v otázkách evropské integrace a při jednání o přístupu k EU,
- podporu ČR úsilí Lotyšska o dosažení členství v NATO a připravenost ČR ke spolupráci při implementaci Akčního plánu členství Lotyšska,
- zmiňuje význam dohody o volném obchodu mezi ČR a Lotyšskem a podporu vytvoření podmínek pro rozšíření spolupráce mezi podniky obou zemí. Za vhodné nástroje k naplnění těchto cílů prohlášení označuje uskutečnění Českého business fóra v Rize, uzavření dohody o spolupráci mezi Agenturou na podporu obchodu CzechTrade a Lotyšskou rozvojovou agenturou a otevření pracoviště CzechTrade v Rize,
- potřebu urychlení jednání a příprav podpisu dohody o spolupráci v boji proti terorismu, obchodu s drogami a organizovanému zločinu a dohody o ochraně utajovaných skutečností,
- oboustranný zájem o spolupráci v oblasti školství, kultury, vědy, zdravotnictví, cestovního ruchu a sportu,
- přímou spolupráci mezi městy a regiony,
- premiéři vyzvali ministry obrany obou zemí k uzavření dohody o spolupráci v obranném průmyslu,

Lze říci, že prohlášení bylo dobrým vodítkem a splnilo svůj cíl zintenzívnit bilaterální spolupráci mezi zeměmi, dokazuje to naplnění záměrů dokumentu konkrétními projekty spolupráce ve všech zdůrazněných oblastech v průběhu období jeden a půl roku mezi výměnou návštěv premiérů.

V oblasti spolupráce mezi parlamenty se počátkem června 1999 uskutečnily v Lotyšsku bezpečnostní konzultace P. Nečase, předsedy Výboru pro obranu a bezpečnost PSP ČR, ve dnech 20.-23.9. 1999 pobývala v ČR parlamentní delegace vedená předsedou Saimey J. Straumem. Ve dnech 23.-25. 11. 1999 navštívil Lotyšsko ústavně-právní výbor PSP ČR pod vedením jeho předsedkyně J. Kupčové a 7.-10. 12. 1999 Výbor pro hospodářství, zemědělství a dopravu Senátu.

Vyjádřením významu vztahu obou zemí je udělení nejvyššího lotyšského státního vyznamenání, Řádu tří hvězd, V. Havlovi v září 1999.

Ve dnech 5.-8. června 2000 navštívila Lotyšsko předsedkyně Senátu PČR Libuše Benešová. Tato návštěva patřila k nejvýznamnějším událostem ve vzájemných vztazích v loňském roce a viditelně posunula vzájemné vztahy obou zemí v několika rovinách: v parlamentní dimenzi, v bezpečnostní spolupráci, v kulturní spolupráci a spolupráci mezi městy obou zemí.

Ve dnech 21.-22. 6. 2000 se uskutečnila návštěva ministra obrany Vetchého v Lotyšsku, která potvrdila široké a intenzivní vzájemné vztahy mezi ministerstvy obrany i dobrou spolupráci obou zemí v bezpečnostních otázkách a otevřela novou dimenzi ekonomické spolupráce. V průběhu návštěvy byla podepsána mezivládní dohoda o průmyslové spolupráci v oblasti obrany.

Ministr zahraničních věcí Lotyšska I. Bērziņš navštívil ČR ve dnech 15. -18. 10. 2000. Byla podepsána mezivládní dohoda o ochraně utajovaných skutečností. K významným doprovodným akcím návštěvy patřily lotyšské obchodní dny a výstava Muzea okupace v Národním muzeu v Praze.

Ministr vnitra Lotyšska M. Segliņš navštívil ČR ve dnech 12.-15.11. 2000. Během této návštěvy byla podepsána mezivládní dohoda o boji proti organizovanému zločinu a obchodu s narkotiky a psychotropními látkami.

Výbor pro sociální politiku a zdravotnictví PSP ČR navštívil Lotyšsko ve dnech 20. -23. 11. 2000. Návštěva umožnila členům výboru seznámení se stavem sociální a zdravotní péče v Lotyšsku a diskusi o společných problémech s poslanci obdobného výboru Saeimy a vedením ministerstva sociálních věcí. Z témat jednání byly nejdůležitější otázky vstupu do EU, nezaměstnanosti, pracovního práva, sociálního a zdravotního pojištění, organizace rehabilitace a systém vzdělávání ve zdravotnictví.

Delegace zahraničního výboru lotyšského parlamentu v čele s jeho předsedou G. Krastsem navštívila ČR ve dnech 15.-17.1. 2001 a jednala se členy zahraničních výborů obou parlamentních komor, se zástupci ministerstva zahraničí a obrany a byla přijata předsedou Senátu P. Pithartem.

Ministr pro místní rozvoj ČR Petr Lachnit navštívil Lotyšsko ve dnech 10.- 13. 5. 2001 spolu s delegací podnikatelů v cestovním ruchu. Během návštěvy byla podepsána mezi ministerstvy místního rozvoje obou zemí dohoda o spolupráci mezi ČR a Lotyšskem v oblasti turistiky.

Delegace předsedy Výboru pro bezpečnost a vnitřní záležitosti D. Kudumse a předsedy Výboru pro národní bezpečnost A. Pantelejevse navštívila ve dnech 21.-22. 5 2001 a jednala s předsedy partnerských výborů PČR.

Ve dnech 11.-13. 6. 2001 se uskutečnila na pozvání předsedy vlády ČR M. Zemana oficiální návštěva předsedy vlády Lotyšské republiky A. Bērziņše v České republice a významně přispěla k prohloubení ekonomických vztahů obou zemí.

Připomínkových akcí k 10. výročí obnovení nezávislosti Lotyšska se v zastoupení prezidenta republiky účastnil ředitel KPR, p. Ivo Mathé. Ředitel předal prezidentce Lotyšska blahopřejný dopis p. prezidenta V. Havla, dále se setkal s ministrem zahraničí a dalšími osobnostmi. Důležitým tématem rozhovorů byla příprava summitu NATO v Praze a bilaterální vztahy.

Na pozvání ministryně kultury Kariny Pētersone navštívil Lotyšsko ministr kultury České republiky Pavel Dostál ve dnech 12. -15. 9. 2001. Oba ministři ocenili přínos kulturní dohody uzavřené v r. 1999 a byly dohodnuty kulturní projekty zejména v oblasti spolupráce národních operních scén.

Výbor pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice Senátu PČR navštívil Lotyšsko ve dnech 1.-5. 10. 2001 pod vedením předsedy Výboru Františka Mezihoráka. Kromě jednání s partnerskými výbory se uskutečnilo setkání s ministryní spravedlnosti Lotyšska I. Labuckou a ministrem pro reformu veřejné správy J. Krūmiņšem. Předmětem jednání byly aktuální otázky integrace lotyšské společnosti, reformy školství, kulturní politiky, reformy veřejné správy a spolupráce měst obou zemí.

Velmi dobrá spolupráce, navazující na tradice meziválečného období, se rozvíjí mezi Prahou a Rígo. Ve dnech 18.-20. 4. 2001 se Riga představila svými kulturními programy a předpokládá se v r. 2003 organizovat kulturní dny Prahy v Rize.

Oslav 800. výročí založení Rígy biskupem Albertem (16. -19. 8. 2001) se zúčastnil primátor hl. města Prahy Jan Kasl. Součástí programu bylo také bilaterální jednání primátorů Rígy a Prahy, během kterého byly projednány otázky dalšího rozšíření spolupráce obou měst v oblasti dopravy, životního prostředí a komunální politiky.

K završení desetiletí vzájemných diplomatických vztahů byla dne 25. října 2001 slavnostně zahájena činnost Velvyslanectví České republiky v Lotyšsku v nově rekonstruované budově v ulici Elizabetes 29a.

1. Vybrané dokumenty
týkající se mezistátních a diplomatických vztahů
Československé republiky a Lotyšska
v období let 1920-1938
(vypracoval Jindřich Dejmek)

1

26. dubna 1921, Riga. - Výňatek ze zprávy konzula ČSR v Lotyšsku J. Koška ministerstvu zahraničních věcí v Praze, týkající se jeho prvního rozhovoru s ministrem zahraničí Z. Meierovicem.

Stávka na železnici a poště je likvidována přičiněním senátu, jehož komise doporučila vládě vyhověti hospodářským požadavkům úředníků a zřízců. Zároveň byly učiněny kroky ku oslabení bolševické agitace mezi železničními zřízcemi, hlavně v odborové organizaci železničářů, která čítá asi 2.000 členů. Svaz železničářů čítá všech členů, úředníků i zřízců 10.000, z nichž 2.000 připadá na organizaci odborovou, bolševického zbarvení. Zprávy, jakoby zdejší zástupce sovětský Hanecký byl věnoval 150.000 rublů ve zlatě stávkovému fondu, byly vyvráceny lotyšským ministerstvem zahraničních věcí. Na drahách a přístavech všude normální práce.

Ministr věcí zahraničních Meierovics byl několik dní nemocen a přijal mne ihned po uzdravení 21. velmi přátelsky. Mluvil mnoho o panu presidentovi¹⁾, s nímž setkal se za války v Londýně, o jeho názoru na Rusko i o sympatiích, které choval pro ujařmené národy Ruska. V tvůrčí politice ministra Beneše vidí cestu k následování i pro státy baltické. Dotkl se také otázky vilenské, která vinou Polska způsobuje prý neklidný stav v blízkém sousedství a překáží Lotyšsku v programové mírné práci.

Přeje si velmi těsných styků pro oba státy, Č.S.R. a Lotyšsko, na poli hospodářském, neboť dobré styky hospodářské jsou zárukou shodných směrnic politických. Lotyšsko jako malý stát nesmí býti hospodářsky úplně svázáno se svým sousedem bezprostředním, nemá-li politicky podlehnouti jeho vůli a hledá proto hospodářské svazky v zemích druhých,

hlavně těch, kde vládne se v demokratickém duchu. Lotyšská vláda vyslala proto do Prahy pana Schreinerera a vítá zřízení konsulátu ČSR v Rize, nepochybujíc, že československá vláda přistoupí v brzké době k uznání Lotyšska de iure.

Tolik Meierovics.

Zdá se, že otázka uznání Lotyšska de iure se strany Č.S.R. je pro Lotyšsko zvláště významná, neboť píše o tom noviny a velmi mnoho přetřásá se tato věc i soukromě. Příkládám výstřížek z "Rigasche Rundschau" z 19. dubna.

Jsou vyslovovány četné obavy zvláště v tom směru, že prý všichni Češi jsou rusofily a těžko dají se přesvědčit o nutnosti federace v Rusku. Mínění to hlavně vytvářejí lotyšští důstojníci a vojáci, kteří společně s našimi bojovali v bývalé ruské armádě.

Jinak však všude setkávám se s ochotou a jméno Čechoslovák má dobrý zvuk. Prim zde hraje Francie, Anglie, ač pomáhala Lotyšsku výzbrojí, ustupuje do pozadí. Francie zřizuje zde počátkem května vyslanectví, jehož šéfem bude, podle mínění francouzského konsula, hrabě de Martel, který byl politickým komisařem Francie v Omsku za vlády Kolčakovy.

[...]a)

AMZV, PZ Riga 1921, č. 4. Opis, strojopis.

a) Vypuštěna pasáž týkající se názorů lotyšské vlády na Polsko a Litvu a vliv Ruska.

1) Míneň T. G. Masaryk, první prezident Československé republiky.

2

6. srpna 1925, Riga. – Zpráva konzula ČSR v Lotyšsku J. Koška o rozhovoru s ministrem zahraniční Z. Meierovicsem, týkajícím se jeho návštěvy v Československu.

Ministr Meierovics o svém zájezdu do Prahy¹⁾ vyjádřil se k žurnalistům takto:

Praha z provinciálního města stala se srdcem střední Evropy. Národohospodářsky je poloha její přímo ideální. Československo má takové intenzivní polní hospodářství, že ani kousek půdy neleží tam ladem. Lituji, že jsem v Československu nemohl prodlít déle.

Paní Meierovicsová své dojmy shrnula v těchto větách:

Praha nás radostně přijala. Byli jsme hosty vlády. V Praze na ulicích překvapuje množství lidí a čilý ruch. Životní tempo v Československu je úžasně rychlé.

Podrobně o svém zájezdu vyjádřil se ministr Meierovics v besedě s přednostou úřadu takto:

Můj dojem z Prahy je ten nejlepší. Československá republika a její rozvoj, ač jsem mnohé očekával, byl pro mne překvapením. Lituji, že nemohl jsem se seznámiti s průmyslem. Československo je pro nás nejlepší školou ve všech směrech. Jakmile budu mít jen trochu volného času, zajedu si na odpočinek do Československa, kde lze mnohému se naučiti národohospodářsky i politicky. Co v Československu zvláště vyniká, je radost z práce a intenzita pracovní. Vaši rolníci vesele nám mávali, když pracovali v polích. Bylo přímo radostí viděti, jak umějí pracovati. Mimo to u Vás pracují všechny vrstvy.

V tomto ohledu je všude cítiti vyrovnanost a ta projevuje se i v politickém myšlení – Vaše politická pěťka rozřešuje otázky, s nimiž náš parlament velmi těžce zápasí.

Vaše pracovní intenzita a organizace každého musí udivit. V tom je kolosální rozdíl mezi Vámi a Polskem a rozdíl tento jsem si živě připomněl, když jsem Polskem projížděl.

U Vás linie v práci i v politice je pevná, možno se na ni spolehnouti a proto máte úspěchy mezinárodní. Polsko nemá této vnitřní dynamiky a řeknu to také přímo, politické poctivosti. Je sice velmocí teritoriálně, ale způsob jejího jednání není na odpovídajícím stupni.

Shodli jsme se s panem Benešem úplně v této věci a jsem rád, že mi potvrdil, že politicky není s Polskem nijak blíže spoután smluvně, o čemž již dříve byl jsem Vámi zcela správně informován.

Pan ministr Beneš mi doznal upřímně čs. rusofilství, ale toto nevádí mu nijak v přátelství k nám i k Litvě, k níž poměr po uzavření smluv s Polskem²⁾ se nezměnil. Jsem rád, že pan Beneš otevřeně mi řekl, že Československo se nechce sbližovati s Polskem na útraty Ruska. Ostatně i Briand mne ujistil, že Polsko nemůže počítati na jeho podporu v protiruském kursu.

Kdyby SSSR napadlo Polsko, jistě by Francie pomohla poslednímu, ale myslím, že jen střelivem a instruktory.

Protože Polsko je dosti nespolehlivý partner a máme zkušenosti, že to, co hospodářsky provedlo po uzavření smluv vám, není jeho prvním činem, je náš hlavní zřetel obrácen nyní na utvoření baltického trojspolku. Ač formálně Československo nehodlá v baltických státech míti své politické zastoupení, přece jen našel jsem i u dr. Beneše,

i pana dr. Girsy³⁾ zájem o naši politiku a naše spolupráce v Ženevě bude ještě užší, jelikož správně hodnotí se v Praze naše postavení a snahy. Naše orientace není jen anglofilská, nýbrž i frankofilská a budeme si vždy ceniti přátelství s Československem a rádi v Československu se učiti, jelikož všude u Vás s pochopením a láskou vychází se nám vstříc.

Konsul: Košek, v.r.

AMZV, PZ Riga 1925, č. 51. Originál, strojopis.

1) Ministr Z. Meierovics navštívil Československo koncem července 1925 jako součást své cesty po některých evropských metropolích.

2) Míneha československo-polská arbitrážní smlouva, kterou E. Beneš podepsal při své návštěvě Varšavy 23. dubna 1925.

3) Václav Gírsa (1875-1954), významný čs. diplomat, byl v letech 1921 až 1927 zástupcem ministra zahraničí E. Beneše. Po té zastával až do roku 1935 úřad vyslance v Polsku, přičemž byl od roku 1927 akreditován jako titulář i v Estonsku, Finsku a Lotyšsku.

3

14. června 1927, Riga. – Zpráva konzula ČSR J. Koška ministerstvu zahraničních věcí v Praze o odevzdání pověřovacích listin prvního vyslance ČSR v Lotyšsku V. Girsy.

Zplnomocněný ministr a mimořádný vyslanec dr. Girsy¹⁾ odevzdal včera ve 12 hodin své pověřovací listiny prezidentu Lotyšské republiky.²⁾ Při nástupní audienci byl doprovázen konzulem Koškem.

Vyslance byl přijat prezidentem republiky a za přítomnosti ministra zahraničních věcí pana Zeelense, viceministra Albata, vyslanců Liepina a Sehjy, šéfa protokolu Ekise, šéfa vojenské kanceláře prezidenta gen. Aire, šéfa prezidentovy kanceláře pana Sanderse a pobočníka prezidentova gen. Kuplaise.

Vyslance provázela z hotelu do zámku čestný oddíl jízdy. Před zámkem shromáždilo se četné obecnost a několik fotografů. Na nádvoří zámku stála čestná pěší stráž a výprava československých železničářů v počtu asi 120 osob. Asi 30 dam bylo v českých národních krojích. Při vstupu do zámku hrála hudba uvítací fanfáry a vystupování po schodišti československé státní hymny. Při odevzdání pověřovacích listiny prezident odpověděl vyslanci

řečí, jejíž text je přiložen (příloha č. 1^a). President republiky setrval s vyslancem v delší srdečné besedě. Oba společně pozdravili z okna zámku v nádvoří shromážděnou výstavu československých železničářů. Některé lotyšské listy přinesly oslovení vyslancovo i odpověď prezidenta v úplném znění, jiné jen ve výtahu. Všechen tisk rozepsal se při této příležitosti mimořádně mnoho a vřele, přičemž bylo zdůrazněno lotyšsko-československé přátelství a pomoc, kterou vyslanec poskytl Lotyšům a Lotyšskému vojsku v Sibiři.

Konsul: J. Košek.

AMZV, PZ Riga 1927, č. 31. Originál, strojopis.

a) Příloha se nepublikuje.

1) V. Gírša byl tehdy čs. vyslancem v Polsku, od roku 1927 pověřeným zastupovat oficiálně ČSR též v Estonsku, Lotyšsku a Finsku. Srov. o něm pozn. č. 3 u předcházejícího dokumentu.

2) Gustav Zemgals.

4

16. července 1930, Riga. - Zpráva chargé d'affaires e.p. ČSR v Lotyšsku Č. Vrabce ministerstvu zahraničních věcí, týkající se žádosti lotyšského ministerstva zahraniční o agrément pro prvního lotyšského vyslance v ČSR Ch. Duzmanse.

Čís. 188/dův.1930.

Věc: Lotyšsko, zřízení vyslanectví v Praze. Žádost za agrément.

Dnes sdělil mi generální tajemník zdejšího zahraničního ministerstva vyslanec H. Albat, že se lotyšská vláda rozhodla zřídit v Praze dne 1. srpna t. r. vyslanectví.

Jako vyslance a zplnomocněného ministra zamýšlí vyslati zdejší vláda Charles-a Duzmans-a a žádá za jeho agrément. Charles Duzmans byl lotyšským generálním kunsulem v Kodani a pak ve Štockholmu. Nyní jest asi po 4 roky stálým delegátem Lotyšska u S/vazu/ N/árodů/ a současně jest akreditován jako vyslanec v Bělehradě. Vyslanec Duzmans by bydlil trvale v Praze a byl by i nadále akreditován i pro Jugoslávii.

Politicky se Charles Duzmans nijak neexponoval a proto mi není známo, které politické straně náleží. Četl jsem od něho jen několik článků, ve kterých popisoval činnost S. N.

Po stránce společenské není mi o Ch. Duzmanovi ničeho nepříznivého známo. Podle mého názoru není důvodů, proč by mu mohlo býti odepřeno agrément.

Lotyšský generální konsulát by byl zrušen a gen. konsul E. Krasts přeložen na jiné místo.

Ježto má býti vyslanectví zřízeno již dne 1. srpna t.r., prosím o urychlenou telegrafickou odpověď.

Oznamuji současně panu vyslanci Dru V. Girsovi.

Chargé d'affaires a.i.: Č. Vrabec

AMZV, Diplomatický protokol 1918-1939, karton 15. Originál, strojopis.

5

1. srpna 1930, Praha. - Nástupní řeč prvního vyslance Lotyšska v ČSR Ch. Duzmanse při audienci u prezidenta ČSR T. G. Masaryka.

Monsieur le Président,

en remettant à Votre Excellence les lettres de créance par lesquelles Son Excellence Monsieur le Président de la République de Lettonie m'accrédite auprès de Votre Excellence en qualité d'Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire de Lettonie, j'ai l'honneur de transmettre en même temps à Votre Excellence les salutations les plus sincères de Son Excellence Monsieur le Président de la République de Lettonie.

La représentation consulaire de mon pays ici à Prague a déjà, pendant de longues années, travaillé avec succès pour le rapprochement de nos deux pays dans divers domaines, et j'ai la chance de trouver un terrain déjà bien préparé, au moment où j'ai pour mission d'organiser une Légation de Lettonie à Prague. En établissant en Tchécoslovaquie une représentation diplomatique, mon Gouvernement a été désireux de resserrer et de développer encore davantage les bonnes relations et les liens d'amitié qui si heureusement existent déjà entre la Tchécoslovaquie et la Lettonie.

En accomplissant la mission qui vient de m'être ainsi conférée, je ferai de mon mieux pour favoriser la bonne réussite des buts d'une collaboration étroite, amicale et toujours plus large que le Gouvernement Letton s'est ainsi proposés, tout en continuant

l'oeuvre déjà faite. Au moment de commencer ma mission, et convaincu que ces efforts répondent, réciproquement, aussi aux sentiments de Votre Excellence j'ose espérer que Votre Excellence m'accordera Sa bienveillance dans le travail ainsi entrepris. Pour ma part, je négligerai rien pour mériter la confiance de Votre Excellence dans cette oeuvre.

Venu mission diplomatique dans ce charmant pays si riche en histoire glorieuse à travers les siècles et si amical envers mon propre pays, je suis heureux de pouvoir constater que l'histoire toute récente a mis son cachet sur l'amitié en quelque sorte prédestinée des nations Tchécoslovaque et Lettone: notamment, pendant la fraternité d'armes et des luttes communes, désormais légendaires, des légionnaires Tchécoslovaques et des formations militaires nationales lettones dans les immenses plaines de l'Extrême Orient, avant la fondation de nos Etats respectifs et dans le but sacré ces deux renaissances nationales, après quoi l'Histoire a bien voulu que la Nation Tchécoslovaque et la Nation Lettone conquièrent et consolident à peu près en même temps leur liberté et indépendance.

Heureux de la chance d'être le premier représentant diplomatique de la Lettonie dans l'Etat de la noble et héroïque Nation Tchécoslovaque, je forme mes voeux ardents et très respectueux pour le bien-être personnel de Votre Excellence et pour la prospérité de la République et de la Nation Tchécoslovaque.

AMZV, Diplomatický protokol 1919-1939, Lotyšsko, kart. 15. Originál, strojopis.

6

11. října 1933, Ženeva. Konvence o smírčím řízení a arbitráži mezi Československem a Lotyšskem, podepsaná ministry zahraničních věcí obou zemí E. Benešem a W. Salnaisem.

Convention de conciliation, de règlement judiciaire et d'arbitrage entre la Tchécoslovaquie
et la Lettonie

Le président de la République Tchécoslovaque, d'une part et le président de la République
de Lettonie, d'autre part

S'inspirant des heureuses relations d'amitié qui unissent les deux pays,

Désireux d'assurer, conformément aux principes consacrés par le Pacte de la Société des
Nations, le règlement pacifique de tous les différends, de quelque nature qu'ils soient, qui
viendraient à diviser la Tchécoslovaquie et la Lettonie,

Ont résolu de conclure une convention à cet effet et ont nommé pour Leurs
Plénipotentiaires respectifs, à savoir:

Le président de la République Tchécoslovaque:
monsieur Edvard Beneš, Ministre des Affaires Etrangères;

Le président de la République de Lettonie:
monsieur Voldemárs Salnais, Ministre des Affaires Etrangères;

Lesquels, après s'être communiqués leurs pleins pouvoirs, trouvés en bonne et due forme,
sont convenus des articles suivants:

Les Hautes Parties Contractantes s'engagent réciproquement à régler, dans tous les
cas, par voie pacifique et d'après les méthodes prévues par la présente Convention, tous les
différends de quelque nature qu'ils soient, qui viendraient à s'élever entre la

Tchécoslovaquie et la Lettonie après la date de l'entrée en vigueur de la présente Convention, et qui n'auraient pu être résolus par les procédés diplomatiques ordinaires.

Article 2

Tous différends entre les Hautes Parties Contractantes de quelque nature qu'ils soient, et qui n'auraient pu être réglés à l'amiable par les procédés diplomatiques ordinaires seront soumis pour jugement, soit à un tribunal arbitral, soit à la Cour permanente de Justice internationale, ainsi qu'il est prévu ci-après.

Les différends pour la solution desquels une procédure spéciale est prévue par d'autres conventions en vigueur entre les Hautes Parties Contractantes seront réglés conformément aux dispositions de ces conventions.

Article 3

Avant toute procédure arbitrale ou avant toute procédure devant la Cour permanente de Justice internationale, le différend sera soumis à fin de conciliation à une Commission internationale permanente, dite Commission permanente de conciliation, constituée conformément à la présente Convention.

Article 4

S'il s'agit d'un différend dont l'objet, d'après la législation intérieure de l'une des Parties, relève de la compétence des tribunaux de celle-ci, le différend ne sera soumis à la procédure prévue par la présente Convention qu'après jugement passé en force de chose jugée et rendu dans des délais raisonnables par l'autorité judiciaire nationale compétente.

Article 5

La Commission permanente de conciliation prévue à l'article 3 sera composée de cinq membres, qui seront désignés comme il suit, à savoir: les Hautes Parties Contractantes nommeront chacune un Commissaire choisi parmi leurs nationaux respectifs et désigneront, d'un commun accord, les trois autres Commissaires parmi les ressortissants

de tierces Puissances; ces trois Commissaires devront être de nationalité différente et, parmi eux, les Hautes Parties Contractantes désigneront le Président de la Commission.

Les Commissaires sont nommés pour trois ans; leur mandat est renouvelable. Ils resteront en fonctions jusqu'à leur remplacement, et, dans tous les cas, jusqu'à l'achèvement de leurs travaux en cours au moment de l'expiration de leur mandat.

Il sera pourvu, dans le plus bref délai, aux vacances qui viendraient à se produire, par suite de décès, de démission ou de quelque autre empêchement, en suivant le mode fixé pour les nominations.

Article 6

La Commission permanente de conciliation sera constituée dans les six mois à partir de la date où une des Hautes Parties Contractantes en demandera à l'autre création.

Si la nomination des Commissaires à désigner en commun n'intervenait pas dans ce délai ou, en cas de remplacement, dans les trois mois à compter de la vacance du siège, le Président de la Cour permanente de Justice internationale ou, s'il est ressortissant d'un des Hautes Parties Contractantes, le Vice-Président ou le membre le plus ancien la Cour, qui n'est ressortissant d'aucune des Hautes Parties Contractantes, sera, à défaut d'autre entente, prié de procéder aux désignations nécessaires.

Article 7

La Commission permanente de conciliation sera saisie par voie de requête adressée au Président par les deux Parties agissant d'un commun accord ou, à défaut, par l'une ou l'autre des Parties.

La requête, après avoir exposé sommairement l'objet du litige, contiendra l'invitation à la Commission de procéder à toutes mesures propres à conduire à une conciliation.

Si la requête émane d'une seule des Parties, elle sera notifiée par celle-ci sans délai à la Partie adverse.

Article 8

Dans un délai de quinze jours à partir de la date où la Commission permanente de conciliation aura été saisie du différend, remplacer son Commissaire par une personne possédant une compétence spéciale dans la matière.

La Partie qui userait de ce droit en fera immédiatement la notification à l'autre Partie; celle-ci aura, dans ce cas, la faculté d'agir de même dans un délai de quinze jours à partir de la date où la notification lui sera parvenue.

Article 9

La Commission permanente de conciliation aura pour tâche d'élucider les questions en litige, de recueillir à cette fin toutes les informations utiles par voie d'enquête ou autrement et de s'efforcer de concilier les Parties. Elle pourra, après examen de l'affaire, exposer aux Parties les termes de l'arrangement qui lui paraîtrait convenable et leur impartir un délai pour se prononcer.

À la fin de ses travaux, la Commission dressera un procès verbal constatant, suivant le cas, soit que les Parties se sont arrangées, et s'il y a lieu, les conditions de l'arrangement, soit que les Parties n'ont pu être conciliées.

Les travaux de la Commission devront, à moins que les Parties en conviennent différemment, être terminés dans le délai de six mois à compter du jour où la Commission aura été saisie du litige.

Article 10

À moins de stipulation spéciale contraire, la Commission permanente de conciliation règlera elle-même sa procédure qui, dans tous les cas, devra être contradictoire. En matière d'enquêtes la Commission, si elle n'en décide autrement à l'unanimité, se conformera aux dispositions du Titre III /Des Commissions internationales d'enquête/ de la Convention de La Haye du 18 Octobre 1907 pour le règlement pacifique des conflits internationaux.

Article 11

La Commission Permanente de conciliation se réunira, sauf accord contraire entre les Parties, au lieu désigné par son Président.

Article 12

Les travaux de la Commission permanente de conciliation ne sont publics que par une décision prise par la Commission avec l'assentiment des Parties.

Article 13

Les Parties seront représentées auprès de la Commission permanente de conciliation par des agents ayant mission de servir d'intermédiaire entre elles et la Commission; elles pourront, en outre, se faire assister par des conseils et experts nommés par elles à cet effet et demander l'audition de toutes personnes dont le témoignage leur paraîtrait utile.

La Commission aura, de son côté, la faculté de demander des explications orales aux agents, conseils et experts des deux Parties ainsi qu'à toutes personnes qu'elle jugerait utiles de faire comparaître avec l'assentiment de leur Gouvernement.

Article 14

Sauf disposition contraire de la présente Convention, les décisions de la Commission permanente de conciliation seront prises à la majorité des voix.

Article 15

Les Hautes Parties Contractantes s'engagent à faciliter les travaux de la Commission permanente de conciliation et, en particulier, à lui fournir dans la plus large mesure possible tous documents et informations utiles, ainsi qu'à user des moyens dont elles disposent pour lui remettre de procéder sur leur territoire et selon leur législation à la citation et à l'audition de témoins ou d'experts et à des transports sur les lieux.

Article 16

Pendant la durée des travaux de la Commission permanente de conciliation, chacun des Commissaires recevra une indemnité dont le montant sera arrêté, d'un commun accord, entre les Hautes Parties Contractantes qui en supporteront chacune une part égale. Les frais auxquels donnerait lieu le fonctionnement de la Commission seront également partagés par moitié.

Article 17

A défaut de conciliation devant la Commission permanente de conciliation, les différends au sujet desquels les parties se contesteraient réciproquement un droit seront soumis d'un commun accord par voie de compromis, soit à la Cour permanente de Justice internationale, dans les conditions et suivant la procédure prévue par son statut, soit à un tribunal arbitral, dans les conditions et suivant la procédure prévue par la Convention de La Haye du 18 Octobre 1907 pour le règlement pacifique des conflits internationaux.

A défaut d'accord entre les Parties sur le compromis et après un préavis d'un mois, l'une ou l'autre d'entre elles aura la faculté de porter directement par voie de requête le différend devant la Cour permanente de Justice internationale.

Dispositions générales

Article 18

Dans tous les cas et notamment si la question au sujet de laquelle les Parties sont divisées résulte d'actes déjà affectués ou sur le point de l'être, la Commission permanente de conciliation ou, si celle-ci ne s'en trouvait plus saisie, le Tribunal arbitral ou la Cour permanente de Justice internationale statuant conformément à l'article 41 de son statut, indiqueront; s'il y a lieu et dans le plus bref délai possible, quelles mesures provisoires doivent être prises. Chacune des Hautes Parties Contractantes s'engage à s'y conformer, à s'abstenir de toute mesure susceptible d'avoir une répercussion préjudiciable à l'exécution de la décision ou aux arrangements proposés par la Commission permanente

de conciliation, et en général, à ne procéder à aucun acte, de quelque nature qu'il soit, susceptible d'aggraver ou d'étendre le différend.

Article 19

La présente Convention reste applicable entre les Hautes Parties Contractantes encore que d'autres Puissances aient également un intérêt dans le différend.

Article 20

La présente Convention sera communiquée pour enregistrement à la Société des Nations conformément à l'article 18 du Pacte.

Article 21

La présente Convention sera ratifiée. Les ratifications en seront échangées à Praha.

Elle entrera en vigueur dès l'échange des ratifications et aura une durée de cinq ans à compter de son entrée en vigueur. Si elle n'est pas dénoncée six mois avant l'expiration de ce délai, elle sera considérée comme renouvelée pour une période de cinq années et ainsi de suite.

Si, lors de l'expiration de la présente Convention, une procédure quelconque en vertu de cette Convention se trouvait pendante devant la Commission permanente de conciliation, devant un tribunal arbitral ou devant la Cour permanente de Justice internationale, cette procédure serait poursuivie jusqu'à son achèvement.

En foi de Quoi, les Plénipotentiaires susnommés ont signé la présente Convention et y ont apposé leurs cachets.

Fait à Genève, en double exemplaire, le 11 Octobre 1933.

Dr. Edvard Beneš

W. Salnais

Pleins Pouvoirs

Une Convention de conciliation, de règlement judiciaire et d'arbitrage entre la République Tchécoslovaque et la République de Lettonie devant être signée nous avons nommé et par les présentes nommons

Monsieur Edvard Beneš,
Ministre des Affaires Etrangères de la République Tchécoslovaque,
notre plénipotentiaire et lui conférons tout pouvoir et mandement à négocier, et le cas échéant, à signer, sous réserve de ratification, la Convention susmentionnée.

Fait à Topolcianky, le 30 septembre 1933.

T. G. Masaryk

Par le Président de la République le Ministre des Affaires Etrangères:

Dr Edvard Beneš

AMZV, Archiv smluv, 1933. L. 1.022a. Originál, strojopis.

7

22. listopadu 1939, Riga. – Výňatek ze zprávy vyslance ČSR P. Baráčka-Jacquiera ministerstvu zahraničních věcí v Praze, týkající se postoje Lotyšska ke záříjové krizi.

[...] ^{a)}

Je logické, že postoj lotyšské vlády v záříjových událostech byl především určen zásadami její neutralitní politiky. O lotyšském stanovisku k problém střední Evropy a válečného konfliktu bylo podrobně referováno ve zdejších běžných zprávách č. 288/dův./38 z 21. IX. 1938, 293/dův./38. z 26. IX. 1938 a 296/dův./38 z 27. IX. 1938. Sluší se pouze dodat, že sympatie celého lotyšského národa patřily bezvýhradně Československu. Hned na počátku krize hlásila se celá řada lotyšských příslušníků k dobrovolné vojenské a samaritánské službě a vyslanectví neustále docházely ústní i písemné projevy sympatií a odsouzení politiky

násilí. Výsledky mnichovské konference a vídeňského rozhodčího výroku vzbudily přímo pobouření.

I oficiální osobnosti při veškeré rezervovanosti a loajální nestrannosti netajily v osobním styku svých přátelských pocitů k Československu. Nermalou úlohu přitom hraje ta okolnost, že události středoevropské nutně musí vzbuzovati vážné obavy o budoucnost Lotyšska.

[...]b)

AMZV, PZ Riga 1938. III. čtvrtletní zpráva. Originál, strojopis.

a) Vypuštěny pasáže týkající se vnitropolitické situace v Lotyšsku ve sledovaném období.

b) Vypuštěny pasáže, týkající se dalších zahraničně-politických problémů Lotyšska.

2. Adresy diplomatického zastoupení České republiky (Československa) v Lotyšsku

duben 1921- červen 1922	Skolas iela 34
1. července 1922- 30. června 1931	Strēlnieku iela 9
1. července 1931-1939	Elizabetes iela 41/43, byt č.2
1993-1996	Lāčplēša iela 13, místnost 25
1996-2001	Elizabetes 29
Od r.2001	Elizabetes 29a

Dnešní podoba domů, kde bývalo sídlo čs. zastupitelských úřadů, vlevo dům Elizabetes 41/43, vpravo Strēlnieku 9

3. Diplomatictí zástupci Československa v Lotyšsku v období 1921-1938

16.4.1921-1.9.1928	Josef Košek	Konzul	Do Rigy přijel v polovině dubna 1921 Jmenován konzulem 16.4.1921 Přijat Z. A. Meierovicsem 21.4.1921 Ekzekvatur udělen 3.6.1921 Přeložen do ústředí k 1.9.1928
13.6.1927 –15.6.1935	MUDr. Václav Girska	mimořádný vyslanec a zplnomocněný ministr se sídlem ve Varšavě	
1928 (IX.)-1.8.1932	Čeněk Vrabec	CDA v hodnosti rady	
1932-1938 (VI.) (12.VII.1935 jako vv.)	Jaroslav Lípa	CDA, od 12.7.1935 mimořádný vyslanec a zplnomocněný ministr	
1938 (1.7.)-1939 (III.)	Pavel Baráček-Jacquier	mimořádný vyslanec a zplnomocněný ministr	

4. Vývoj diplomatického zastoupení ČSFR a ČR v 90. letech

30.5.1990	Lotyšského zaminira J.Jurkánse navštívil 1. tajemník ZÚ Moskva Josef Macišák
9.10.1991	1. tajemník ZÚ Moskva Josef Macišák předal akreditační listinu zaminirovi J.Jurkánsovi, kterou byl jmenován zástupcem ČSFR pro Lotyšsko, Litvu a Estonsko. Během rozhovoru je projednáno otevření ZÚ v Rize a Praze.
6.6.1992	Jmenován velvyslanec ČSFR v Litvě Juraj Nemeš, akreditován též pro Lotyšsko jako CDA.
5.4.1993	Jaroslava Jeslínková (sídlem ve Vilniusu) předává akreditační listiny jako CDA pro Lotyšsko.
17.5.1994	Jaroslava Jeslínková akreditována jako mimořádná a zplnomocněná velvyslankyně se sídlem ve Vilniusu
1994-1997	Ladislav Hnát, 1. tajemník, obchodní rada se sídlem v Rize
1996-1998	Václav Dvořáček, rada, CDA se sídlem v Rize
15.9.1998	Jana Bulenová, akreditována jako mimořádná a zplnomocněná velvyslankyně se sídlem v Rize

5. SMLUVNÍ ZÁKLADNA

Protože pobaltské země nepřevzaly žádné smluvní závazky bývalého Sovětského svazu, bylo třeba vybudovat zcela novou bilaterální smluvní základnu.

Na základě podnětu lotyšské strany si obě strany v roce 1999 vyměnily nóty potvrzující, že ve vzájemných vztazích jsou platné pouze ty smlouvy, které byly sjednány mezi samostatnou Lotyšskou republikou a Českou republikou po 1.1.1993.

Platné dohody mezi ČR a Lotyšskem

1. Dohoda mezi vládou ČR a vládou Lotyšské republiky o **obchodních a ekonomických vztazích a vědeckotechnické spolupráci** (Riga, 22.9.1993).
2. Dohoda mezi vládou ČR a vládou Lotyšské republiky o **zrušení vízové povinnosti** (Riga, 22.9.1993).
3. Ujednání mezi MO ČR a **MO** Lotyšské republiky o **vzájemné spolupráci** (Praha, 29.11.1993).
4. Smlouva mezi ČR a Lotyšské republiky o **zamezení dvojího zdanění a zabránění daňových úniků** v oboru daní z příjmu a z majetku (Riga, 25.10.1994).
5. Dohoda mezi vládou ČR a vládou Lotyšské republiky o **podpoře a vzájemné ochraně investic** (Riga, 25.10.1994).
6. Dohoda o **volném obchodu** mezi ČR a Lotyšskou republikou (Riga, 15.4.1996).
7. Dohoda mezi vládou ČR a vládou Lotyšské republiky o **mezinárodní silniční dopravě** (Budapešť, 29.5.1996).
8. Ujednání mezi MO ČR a MO Lotyšské republiky o **výměně informací a spolupráci v oblasti obranného výzkumu a vývoje** (Praha, 31.3.1999).
9. Dohoda mezi vládou ČR a vládou Lotyšské republiky o **leteckých službách** (Praha, 10.5.1999).
10. Dohoda mezi vládou ČR a vládou Lotyšské republiky o **spolupráci v oblasti kultury** (Praha, 10.5.1999).
11. Ujednání mezi **ministerstvy obrany** ČR a Lotyšské republiky o **ochraně utajovaných vojenských skutečností** (Praha, 10.5.1999).

12. Dohody mezi Ministerstvem zemědělství ČR a MZ Lotyšské republiky o **spolupráci v oblasti zemědělství a o spolupráci na úseku ochrany rostlin** (Riga, 1.11.1999).
13. Ujednání mezi MŠMT ČR a Ministerstvem školství a vědy LoR o **spolupráci v oblasti školství a vědy** na léta 1999 - 2001 (Riga, 1.11.1999).
14. Dohoda o **průmyslové spolupráci v oblasti obrany** (Riga, 21.6.2000)
15. Mezivládní dohoda o **ochraně utajovaných skutečností** (Praha, 16.10.2000, v platnost vstupuje 1.1. 2001)
16. Mezivládní dohoda o **spolupráci v boji proti terorismu, nezákonnému obchodu s narkotiky a psychotropními látkami a organizovanému zločinu** (Praha, 14.11.2000)
17. Dohoda mezi ministerstvem pro místní rozvoj ČR a ministerstvem pro ochranu životního prostředí a místní rozvoj LoR o **spolupráci v oblasti turistiky** (Riga, 11.5.2001).

6. Česko-lotyšské hospodářské vztahy

Česko-lotyšské obchodní a ekonomické vztahy mají rostoucí tendenci zejména v souvislosti s uzavřením Dohody o volném obchodu v r. 1996. Objem obchodní výměny stabilně roste, výjimkou bylo období ruské krize, které zasáhlo lotyšské hospodářství. Obchodní bilance s Lotyšskem je dlouhodobě kladná. Česká republika do Lotyšska vyváží široké spektrum výrobků, z větší části s vysokou přidanou hodnotou, dopravní prostředky, technologie a spotřební zboží. V poslední době se začíná zvyšovat dovoz z Lotyšska a reexport. Jeho hlavními položkami jsou výrobky ze dřeva, především dřevotřísky, textil a rybí výrobky.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	I.-VIII. 2001
Vývoz ČR	6,0	18,5	20,2	24,0	28,4	63,5	42,3	45,2	36,8/+34%
Dovoz ČR	2,9	2,8	7,0	6,5	5,0	6,1	5,9	8,0	9,0/+112%
Obrat	8,9	21,3	27,2	30,5	33,4	69,6	48,2	53,2	45,8/+43%
Bilance	+3,1	+15,7	+13,2	+17,5	+23,4	+57,4	+36,4	+37,2	+27/+19%

Obchodní výměna s ČR (mil. USD, % změn proti stejnému období r. 2000, zdroj CS MF ČR)